

De Terreur van de Vormloosheid

FELIX COPERUS

Den Haag, 2020

Ik kreeg laatst de vraag voorgeschoteld over wat ik verkoos: een leven zonder kleur, of een leven zonder orde. Dit klonk mij in de oren alsof je iemand zou vragen: "Wat wil je liever, eten of water?". Natuurlijk zou een dorstig persoon water noemen, en een hongerig persoon eten. Maar het mag duidelijk zijn dat ze beide even onmisbaar zijn.

Een leven zonder kleur zou het niet waard zijn om te leven, maar hoe zou een leven met alleen kleur en geen orde eruit zien?

In onze wereld hebben wij orde, althans, op het gebied van kleur. Het is zo besloten dat er tussen de kleuren 'rood' en 'geel' geen anderen mogen bestaan, anders dan elke kleur welke een mix is tussen deze twee.

Het is besloten dat er zonder licht geen kleur mag zijn, dat bepaalde objecten hun kleur behouden, andere objecten van kleur veranderen, en dan ook hoe snel ze dat doen. Zonder orde zouden er letterlijk onbeschrijfbaar mooie kleuren bestaan —tenmidden van onbeschrijfbaar lelijke kleuren— maar al deze kleuren en vormen zouden ook in elkaar overlopen en dus uiteindelijk niks uitbeelden.

Al trekt men deze analogie door naar de maatschappij, dan zal het extreem van de orde zeker het heftige keurslijf van de traditionele kerk en diens cultuur betekenen, of althans dit beeld opwekken. In de ergste gevallen zal Nazi-Duitsland of de Sovjet Unie in het hoofd opdoemen. De kleur zou dan de vrijheid en gelijkheid van de verlichting zijn, en alles wat daar uit voortvloeide.

Wellicht komt de culturele revolutie die omtrent de jaren 50 begonnen is eerder in u op, maar dit was dan weer uiteindelijk de bloeifase van een beweging die in de verlichting al haar wortels heeft.

Nu zou u zeggen, er is nog voldoende orde in deze maatschappij. Laat ik u dan een voorbeeld schetsen van hoe het zou zijn als we verder gingen.

Net zoals in de analogie van de ordeloze kleuren zouden er in deze ordeloze maatschappij dus veel mooie dingen naar voren komen, zaken die in het oude systeem nooit zouden hebben kunnen bestaan. Maar op dezelfde manier zal zeer weinig van deze ontwikkelingen een richting hebben, en waar wel een richting geen rem, en weinig instituut zal lang zijn vorm behouden, en waar het wel zijn vorm behoudt zal het door de veranderende buitenwereld gekortwiekst danwel verloederd zijn of worden.

Het probleem met de ontwikkelingen zal juist in de willekeurigheid van deze ontwikkelingen liggen. De ene dag zal men een ontwikkeling zien waar men achter staat, de andere dag een ontwikkeling waar men tegen is. Alleen zal, wanneer vertrokken is uit een staat van orde, de ordelievende mens elke dag meer ontwikkelingen zien die hem droevig maken dan andersom. Een systeem van orde dat zich plots willekeurig en zonder richting begint te bewegen zal immers door deze willekeurige bewegingen langzaam uit elkaar vallen, en niet zomaar weer bijeenkomen.

Wanneer dit type persoon een ontwikkeling ziet die hem gelukkig maakt, zal hij snel doorhebben dat deze ontwikkeling alleen staat. Hij trekt aan deze draad en ziet voordat hij er erg in heeft het uiteinde al voor zich. Door de ontbrekende samenhang is elke ontwikkeling gedoemd langzaam verder sukkelen zonder geestdrift, of wellicht, als het zich al wel sterk ontwikkelt, zal het niet lang duren voordat het zich opbreekt in kleinere dochterontwikkelingen die allemaal hun eigen vrijheid nastreven. Er is immers geen hiërarchie, er is geen orde; ontwikkelingen die vanuit dezelfde basis groeien splitsen zich constant af en gaan alleen ten onder. Ontwikkelingen die elkaar door gemeenschappelijkheden vinden, ketsen weldra weer van elkaar af door hun verschillen.

Tot zover dus de moeite, voor de mens die zich over de richting van de ontwikkelingen zorgen maakt, om zich aan te sluiten bij één of meerdere partijen, omdat elke partij, als met oogkleppen op, alleen voor diens eigen niche tracht te bestaan. Elke partij die meer verbindend is, is immers ook deels een keurslijf. Het neigt verder naar een overkoepelende orde, en de ongeremde drang naar vrijheid zal een beweging die te groot is van binnenuit opbreken.

Moeilijker nog is het zich verzetten tegen de voor de ordelievende mens onsmakelijke ontwikkelingen, die zoals eerder gezegd veeltallig zijn, omdat deze eveneens niet onder een gemeenschappelijk kapsel te binden zijn. Kort gezegd heeft men een betere kans om te winnen van een beer dan van een zwerm wespen.

En zo sukkelt de ordelievende mens door, zowel roerloos als zonder kompas. Dit is wanneer hij al beseft orde te missen. Iemand die in duisternis is opgegroeid en zich constant stoot zal immers hiervoor zichzelf de schuld geven, en niet de afwezigheid van licht. Zo ook wanneer het zicht nutteloos is geworden omdat kleuren en vormen zo vrij zijn dat ze niks meer verbeelden. De noodzaak voor hij die ontdekt orde nodig te hebben (in de maatschappelijke structuur) is anderen te vinden die hier hetzelfde over denken, zo niet dan verwordt hij van doelloos moe tot moedeloos moe.

Al komt men eens in de zoveel tijd langs lotgenoten, dan ziet men ze tot hun verdriet even roerloos en richtingloos. Zo roerloos en richtingloos in feite, dat de meesten elkaar nog geen eens kunnen vinden, al schreeuwende op een steeds wijder wordende oceaan.

Lukt men het wel te verenigen dan komen wij weer bij het eerdere punt. Elke beweging die ontstaat limiteert zich tot zijn eigen niche, en staart zich blind op symptomen terwijl de ziekte van de ordeloosheid blijft huishouden.

Een ziekte, die zich grappig genoeg wetmatig en zonder twijfeling uit, in het bestrijden van elke vereniging die lijkt het roer en kompas wél gevonden te hebben. De vrijheidslievende mens haalt dan als uit reflex horrorbeelden op uit het verleden; skeletten die gescheiden zijn van hun al lang verrotte vlees.

Deze skeletten worden dan aan iedereen voorgehouden terwijl men zegt: dit is waar de ordelievende mens voor vecht, dit is wat ze terug willen. Ondertussen wijzen ze individuen aan binnen de vereniging die kwalijkheden hebben gepleegd, of onsmakelijke meningen hebben verkondigd. Opnieuw wordt het —nu nog levende— vlees gescheiden van het bot, en wederom wordt een skelet opgehouden: "dit is wat jullie zijn"(en niet meer dan dat).

Andersom is dit niet mogelijk, deze vrijheidsstrijders zijn immers niet verenigd. Wijs er een paar aan, en het is onduidelijk wie er precies achter

hen staan, en in welke mate. Zonder vorm dus ook geen duidelijke grenzen.

Ze gedragen zich als water, waar elk deeltje willekeurig heen en weer beweegt, alleen gezamenlijk in het feit dat ze allen gestuurd worden door hun gedeelde lusten en angsten — *de menselijke orde mag hier dan wel afwezig zijn, de natuurlijke- en dus ook dierlijke wetten gelden uiteraard nog steeds*— die hen allen naar beneden trekt, en de constante '*media-outrage*' die hen in cirkels door de poel in de rondte sleurt. Zo zijn zij onmogelijk te snijden, terwijl de boom die doelmatig richting de zon groeit met enkele slagen neergehaald kan worden.

Het mag duidelijk zijn dat een vereniging die tracht orde te creëren in de chaos ook de ordelievende mens aantrekt die orde wenst enkel om macht uit te oefenen over anderen, los van of dat juist of rechtmatig is. Hetzelfde kan echter worden gezegd voor de eindeloze groep mensen die voor de mateloze vrijheid staat. Hoeveel mensen vechten wel niet voor vrijheid zodat ze kunnen doen en laten wat ze willen, los van hoe schadelijk dat is voor anderen, hunzelf, of de maatschappij in zijn geheel? En wat over de natuurlijke en dierlijke orde die graag het bestuur van onze maatschappij overneemt — als een exheemse soort die nu beter gedijdt dan de inheemse?

Neemt u consumerisme als voorbeeld, of de obsessie met *fame* en validatie van vreemden op het internet, of als simpeler voorbeeld de hebzucht van bedrijven en bankiers. Vergeet u ook niet de buitenlandse krachten die niet mee zijn gegaan in de vrijheid-blijheid revolutie van het Westen. De kille berekendheid van China groeit tot een bijna onverslaanbare kracht, terwijl de relevantie van het Westen uit onze handen glipt, zo dan niet onder onze ogen opgekocht wordt.

Wie gaat er nog strijden voor onze waarden, als wij niks meer voor het zeggen hebben? De EU wordt veelal genoemd als het verbond die ons tot één macht moet maken tegenover dit soort '*concurrenten*'. Maar de vraag is hoe verenigd de EU ooit is geweest, of kan zijn, als het volk zo losgeslagen en stuurloos is dat ze achteloos, verleid door hun lusten (versterkt door de alom aanwezige advertenties), van dag tot dag zweven, hun aandacht uitsluitend richten op hun eigen problemen, en niks over hebben voor het lot van de maatschappij? Hoe kan, in het kort, een democratie werken in een maatschappij waar iedereen op zijn eigen voorrecht is gericht; hoe kan een gezond bos opgroeien uit 27 rottende bomen?

En zou een deel van Nederland echt nog steeds zo'n drang hebben om uit de EU te stappen als deze zou staan waarvoor het zou moeten staan, en onze afgevaardigden in het Europees Parlement beslissingen zouden maken die het beste zijn voor Nederland, in plaats van voor hun eigen carrière?

Nawoord

Het is aan de lezer hoeveel van het zojuist geschetste beeld hij herkent in onze huidige maatschappij. Voor zij die zich hierin kunnen vinden, al is het maar deels, is dit nawoord geschreven. Voor zij die zich hier niet in kunnen vinden, hoop ik dat het in ieder geval een beter beeld geeft van de zorgen en de wensen van, wat ik denk, een steeds groter wordend deel van de maatschappij is.

Als de ordelievende mens een hoop op slagen wil hebben, dan is het nodig de orde weer in volle lijve te tonen aan mensen, niet enkel de kwade kanten die eruit voort zijn gekomen. Minder nuttig is het om de skeletten van de verlichting aan te wijzen, want deze zijn al reeds bekend. De voordelen van de verlichting zijn ook bekend, en dit is het grotere probleem. Het is niet lastig te kiezen tussen twee idealen, waarvan de één volledig bekend is, en van de ander alléén de kwade kanten.

Ook is het nodig uit te leggen hoe erg de goede kanten van de orde gemist worden, niet alleen door ons, maar door de maatschappij in het geheel. Men moet worden laten ingezien dat het kind met het badwater is weggegooid, en dat dat kind een kind van ons allen was.

Deze column was geïnspireerd door het boek *'De Onzichtbare Maat'* van Andreas Kinneging. Ik kan deze ten zeerste aanraden, het geeft een heel sterk en duidelijk beeld van wat de goede kant van orde was, en weer zou kunnen zijn. Dit noemt hij terecht de Europese Traditie. Zijn volledige punt is jammergenoeg te complex om in het kort goed uit te leggen. Het is dan ook niet voor niets een redelijk dik boek.

Ook geeft het boek aan dat de orde en de mateloze vrijheid van vandaag de dag op gespannen voet met elkaar staan, en niet overal door één deur kunnen. Dat betekent echter niet dat men volledig voor het één, danwel volledig voor het andere moet kiezen. Wanneer men niet enkel vanuit

rationaliteit en recht denkt, maar ook vanuit rede en plicht, zouden beide elkaar goed aan kunnen vullen.

Er zal wel altijd water bij de wijn gedaan moeten worden. Maar de oude Grieken vonden het barbaars om wijn onderdond te drinken. Wellicht vonden ze dat de wijn hen op die manier minder snel dronken en dwaas maakte, en de wijn zo langer mee kon gaan. Ik hoop dat een beetje orde in deze vormeloze vrijheid ons wat minder dwaas maakt, en onze verworven vrijheid niet plots en abrupt doet droogvallen, om ons gedesillusioneerd achter te laten, opgesloten met een miserabele kater.

— Felix Coperus, mei 2020